

Träskö Wäderqvarn

Antikvarisk medverkan vid restaurering, Träskö kvarn, Värmdö socken,
Värmdö kommun, Uppland

Gunilla Nilsson
Rapport 2009:36

Träskö Wäderqvarn

Antikvarisk medverkan vid restaurering, Träskö kvarn, Värmdö socken,
Värmdö kommun, Uppland

Gunilla Nilsson
Rapport 2009:36

Rapporten finns i PDF-format på adressen
stockholms.lans.museum

*Omslagsbild: Träskö kvarn sommaren 2009, efter restaurering.
Bildnr: lp20100237*

*Samtliga foto, där ej annat anges är fotograferade av Gunilla Nilsson,
Stockholms läns museum*

Sickla Industriväg 5B, 131 34 Nacka
Tel 08-586 194 00 Fax 08-32 32 72
Webb: stockholms.lans.museum

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2009

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	6
Administrativa uppgifter	6
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	8
Vingar	
Kuggsegment	
Fasad	
Målning	
Avvikelser från arbetshandlingar	13
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	13
Övriga handlingar med relevans för ärendet	13
Källa	13

Sammanfattning av utförda åtgärder

Avsikten var att tillverka, tjärstryka och montera nya vingar för att få kvarnen funktionsduglig igen. Dessa åtgärder har utförts. Under arbetets gång upptäcktes att ett kuggsegment var sprucket. Detta demonterades, lagades och användes som modell vid gjutning av två nya kuggsegment, varav ett har monterats i kvarnen och det andra finns som reserv. Vidare har två rötskadade balkar av furu, som låg under lagerstödet, bytts ut mot nya balkar av samma material. Tre ekstockar och två furustockar 8" x 8" har skjutits in och bultats fast. Fasadpanelen på kvarnhusets nedre del har ersatts med ny panel av tryckimpregnerat virke och hela fasaden har rödfärgats. Fönster har kittats om och målats och takfoten målats.

Administrativa uppgifter

Objekt:	Traskö Wäderqvarn, fastighet Traskö 1:34 Kvarnudden, Skälvik
Socken:	Värmdö
Kommun:	Värmdö
Landskap:	Uppland
Arbetshandlingar:	Bidragsansökan 2007-02-23 Kostnadskalkyl för vingar.
Länsstyrelsens beslut:	434-07-17604, 2007-05-21, 2007-09-13 och 2008-12-11
Vårt dnr:	2007:043
Byggherre/beställare:	Christer Heurlin, Kvarnudden, Skälvik
Antikvarisk kontroll:	Stockholms läns museum, Gunilla Nilsson
Byggnadstid:	2007 - 2009
Antikvarisk slutbesiktning:	2009-09-29

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Traskö Wäderqvarn uppförs 1749 av bagaren Esaias Thiese från Stockholm. I mitten av 1800-talet moderniseras kvarnen av bröderna Norberg från Sundskär. Åtgärder som utfördes då var byte av kvarnhusets tak, tillverkning av mjölsiktare, inköp och montering av ett mekaniskt vridverk bestående av kuggsegment av gjutgods samt kugghjul med snäckväxel för vridning av kvarntaket med vingar. Vidare skedde inköp och montering av vingaxel med vingfästen i gjutgods och nya vingar tillverkades. Kvarnen var i drift fram till 1903 därefter började förfall av kvarnen. På platsen för mjölnarstugan byggdes 1904 ett sommarhus som är bevarat, nu gulmålade. Från 1940-talet har kvarnen ägts av familjen Malmgren, morföräldrar till nuvarande ägaren. Familjen har rustat upp och underhållit kvarnhuset. Vingstumparna skruvades ned, taket lades om med papp och spån, ny panel, nya fönster sattes in och kvarnen målades. Elektricitet drogs in 1947 och 1983 fick kvarnhuset åter ny panel.

Träskö väderkvarn, Bildbeteckning L86-0161/17, Foto Ingvar Lundkvist 1986.

Kvarnen är av typ hättkvarn även kallad holländare. Kvarnhusets grundplan är åttkantigt medan hättan är tolvsidig. Fasaderna är täckta med stående panel och taket täckt med tjärpapp. Kvarnen är ett välkänt sjömärke på den höga klippan invid Träsköfjärden och är en av de två bevarade väderkvarnarna i det en gång så kvarnrika Värmdö.

Bildnr: lp20100238

Bildnr: lp20100239

Inredningen i kvarnen är till stora delar bevarad och när upprustningen är klar finns förhoppningar att åter kunna starta maskineriet för att mala mjöl som en turistattraktion.

Utförda åtgärder

Inför arbetet med kvarnen inhämtades erfarenheter bl a från Sollentuna hembygdsförenings restaurering av Överby kvarn.

Vingar

Fyra stycken limträbalkar av tryckimpregnerat virke, 10 meter långa, 23 x 25 cm i genomskärning fraktades till Träskö. Därefter tillverkades ett 10 meter långt bord för att på plats att bearbeta balkarna till matten 22 x 22 cm i genomskärning samt borra och stämma hål för fäste för spryglar, regler som bildar vingens häckverk.

Kuggsegment

Ett kuggsegment till hättans vridmekanism visade sig vara trasigt. Träet som kuggsegmentet vilar på var ruttet vilket i sin tur beror på att tidigare utbyggnad över vingaxeln i form av ett litet hus saknades och att vatten läckt in och rötskadat virket. Kuggsegmentet av gjutjärn, från 1800-talets modernisering, har demonterats och använts som modell vid gjutning av två nya kuggsegment. Det äldre kuggsegmentet kan vara gjutet av Bolinders eftersom de vid den tiden marknadsförde tjänsten att gjuta kuggsegment till väderkvarnar. Gjutningen av två nya kuggsegment sommaren 2008 har utförts av Arvika Gjuteri AB som har möjlighet att gjuta enstaka föremål manuellt.

Gjutet kuggsegment från mitten av 1800-talet som hade spruckat. Det har demonterats, lagats och använts som modell vid gjutning av två nya kuggsegment. Bildnr: lp20100240

*Nytt kuggsegment, gjutet manuellt och monterat i kuggkransen.
Bildnr: lp 20100241*

Detalj av nytt kuggsegment och utbytt virke. Bildnr: lp20100242

Balkar

Rötskadade balkar under lagerstödet har ersatts med nya av furu och ek.

Två nya balkar av furu har ersatt rötskadade balkar. Bildnr: lp20100243

Rester av rötskadad balk som ersatts med nytt virke. Bildnr: lp20100244

Fasad

Panelen från 1983 var rötskadad på nedre halvan av kvarnhuset. Eftersom väggarna lutar utåt är panelen utsatt för extra stora påfrestningar från regn.

Ägaren har därför valt att använda tryckimpregnerat virke vid renoveringen av fasaden.

Efter renovering av fasadpanelen. Bildnr: lp20100245

Detalj av stenlagd grund och renoverad fasad. Bildnr: lp20100246

Målning

Hela fasaden har målats med hemkockt Falu rödfärg. Fönstermålningen utfördes under sommaren 2009. Fönster kittades och målades med linolja i vit kulör. Även den spetstandade takfotlisten har vitmålats med linolja.

*Kvarnen är restaurerad och vingarna på plats. Tillverkning av segel pågår. Ägaren Christer Heurlin har utfört merparten av arbetet själv.
Bildnr: lp20100247*

Material till segel har köpts in och arbetet med sömnad av segel till vingarna kommer att ske under vintern 2009/2010.

Avvikelse från arbetshandlingar

Åtgärder som tillkommit:

Gjutning av två kuggsegment
Byte av balkar till maskineriet.
Nedre tredjedelen av kvarnhusets panel är delvis ersatt med nytt tryckimpregnerat virke. Hela fasaden är rödfärgad med hemkokt falu rödfärg. Fönster är kittade och målade liksom takfotlisten med vit linoljefärg.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Restaureringen har genomförts med vällovlig ambition att följa byggnadstraditionen och med stor hänsyn till kvarnens teknikhistoriska och byggnadshistoriska värden. Ägaren har genom sin insats bidragit till att en av länets få bevarade hättkvarnar återfått vingar och satts i funktionsdugligt skick. Målet är att efter justering och igångkörning av maskineriet kunna återinviga kvarnen med malning till sommaren 2010.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Uppmättningsritningar av Träskö Wäderqvarn upprättade av arkitekt Jan Renner,
2008-10-01

Källa

Källman, Rolf. Skärgårdsbygd. Kulturhistoriska miljöer i Värmdö kommun. 1991.